DOI: <https://doi.org/10.32353/khrife.2.2020.32>

УДК 343.98

Р. В. Рудзевич,

судовий експерт Сумського науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру Міністерства внутрішніх справ
України, м. Суми, Україна,
e-mail: rudzev.romik@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ КОМПЛЕКСНИХ БУДІВЕЛЬНО-ТЕХНІЧНИХ ТА ЕКОНОМІЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ

Розглянуто особливості призначення та проведення судової економічної експертизи під час розслідування економічних злочинів у галузі будівництва. Окреслено наявні проблеми й недоліки, що виникають на практиці під час призначення комплексних будівельно-технічних та економічних експертиз. Наведено приклад найпоширеніших завдань, які необхідно розв'язати під час розслідування економічних злочинів, пов'язаних із будівництвом, реконструкцією та ремонтом різноманітних об'єктів за рахунок бюджетних коштів, і розглянуто перебіг їх виконання.

Ключові слова: комплексна експертиза, будівельно-технічна експертиза, економічна експертиза, спеціальні знання, об'єкти дослідження, запитання на вирішення експертів.

Постановка наукової проблеми. У галузі будівництва кількість злочинів, що зростає, потребує розроблення регламенту дій, покликаного для забезпечення якнайшвидшого викриття таких злочинів. Проте, з огляду на надзвичайно широкий спектр методів реалізації злочинних намірів під час здійснення будівельно-ремонтних робіт, відсутня універсальна єдино-правильна послідовність дій під час їх розслідування. Вважаємо за доцільне звернути увагу на комплексну судову будівельно-технічну й економічну експертизу як дієвий процесуальний інструмент з'ясування істини під час розслідування економічних злочинів у галузі будівництва.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Важливу роль та особливості призначення економічних експертиз під час розслідування злочинів у галузі будівництва висвітлювали у своїх працях А. Запотоцький¹ та А. Лисенко².

¹ Запотоцький А. Особливості призначення судових експертиз під час установлення обставин, які мають значення в процесі розслідування злочинів у сфері будівництва//*Підприємництво, господарство і право*. 2017. Вип. 6. С. 173—177. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/6/40.pdf> (дата звернення: 25.06.2020).

² Лисенко А. М. Економічні дослідження операцій, пов'язаних з виконанням будівельних робіт із залученням бюджетних коштів//*Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*: зб. наук. пр. Харків, 2008. Вип. 8. С. 515—519. URL: http://www.hniise.gov.ua/user_files/File/files/2008.pdf (дата звернення: 25.06.2020).

Методологічні засади й основні аспекти призначення комплексних експертиз досліджували такі науковці, як Г. Башкиров¹, М. Жолобецька, В. Колонюк², Е. Сімакова-Єфремян³ та ін.

Однак, зважаючи на наявну експертну практику та проблеми, що виникають під час призначення і проведення досліджень комплексних будівельно-технічних та економічних експертиз, вважаємо, що до сьогодні не всі питання цієї сфери розглянуто докладно.

Мета статті: висвітлення найпоширеніших проблем, що виникають під час розслідування злочинів у галузі будівництва та дослідження їх шляхом призначення комплексної судової будівельно-технічної й економічної експертиз.

Викладення основного матеріалу дослідження. Будівельна галузь завжди була й залишається однією з найбільш пріоритетних і затребуваних. Постійний стрімкий розвиток технологій будівництва, зростання асортименту та якісних характеристик використовуваних будівельних матеріалів роблять цю галузь вельми динамічною.

Будівництво, реконструкція й ремонти різноманітних об'єктів за рахунок коштів бюджетів різних рівнів завжди привертали посилений інтерес з боку різноманітних будівельних підприємств усіх форм власності та фізичних осіб-підприємців. Важливим завданням держави є ефективне використання наявних фінансових ресурсів, забезпечення цільового спрямування видатків на всі загальносуспільні потреби й запобігання розтратам бюджетних коштів (зокрема, під час проведення будівельно-ремонтних робіт).

Проте, специфіка галузі будівництва, незважаючи на наявність і постійне вдосконалення законодавчих та нормативних актів щодо її регулювання й контролю все одно залишає широке поле для незаконної діяльності нечистих на руку виконавців будівельних робіт. Усе більше недобросовісних підрядників, укладаючи з бюджетними організаціями договори про виконання робіт, ставлять за мету не лише отримання прибутку, передбаченого проектно-кошторисною документацією до договору, а й реалізацію схем додаткового збагачення. Найпоширеніші з них: використання будівельних

¹ Башкиров Г. Б., Завдовьева И. Г., Баранов П. Ю. Особенности назначения и проведения судебных комплексных строительно-экономических экспертиз по определению стоимости строительно-монтажных работ//*Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*: зб. наук. пр. Харків, 2014. Вип. 14. С. 401—410. URL: https://www.hniise.gov.ua/user_files/File/sbornik/2014/PDF/59.pdf (дата звернення: 25.06.2020).

² Жолобецька М. Б., Колонюк В. П. Комплексна судова будівельно-технічна та економічна експертиза//*Криміналістика і судова експертиза*. 2019. Вип. 64. С. 639—655. DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2019.64.61> (дата звернення: 25.06.2020).

³ Сімакова-Єфремян Е. Б. Теоретико-правові та методологічні засади комплексних судово-експертних досліджень: дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2017. 516 с. URL: http://nauka.nlu.edu.ua/download/diss/Simakova/d_Simakova.pdf (дата звернення: 25.06.2020).

матеріалів нижчої якості (відповідно, і ціни), аніж зазначено в кошторисній документації; штучне завищення в кошторисній документації обсягів робіт, що підлягають виконанню, яке, зі свого боку, спричиняє здорожчання матеріальних і трудових ресурсів; або взагалі невиконання частини передбачених проєктно-кошторисною документацією робіт. Усе назване вище є складовими єдиного загального порушення — завищення вартості виконаних будівельних робіт. Іноді такі дії підрядника супроводжуються домовленістю з посадовими особами замовника.

Отже, розслідування складних механізмів учинення злочинів у галузі будівництва неможливе без застосування спеціальних будівельно-технічних знань. Оскільки кінцевою, так би мовити, метою виконавця будівельних робіт дуже часто є незаконне привласнення бюджетних коштів, то тут не обійтися без спеціальних економічних знань.

Головною процесуальною формою застосування спеціальних знань під час розслідування кримінальних злочинів є експертиза. Висновок експерта, відповідно до ч. 2 ст. 84 Кримінального процесуального кодексу України ¹ (далі — *КПК України*), є одним із процесуальних джерел доказів, за якими визначають наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження.

Порядок призначення експертиз у кримінальних справах урегульовано ст. 242—244 КПК України, окремі норми яких за останні 3 роки кілька разів суттєво змінювались.

Станом на сьогодні згідно з ч. 1 ст. 242 КПК України експертизу проводить експертна установа, експерт або експерти, яких залучають сторони кримінального провадження або слідчий суддя за клопотанням сторони захисту у випадках та порядку, передбачених ст. 244 КПК України, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання. Не допускається проведення експертизи для з'ясування питань права ².

Відповідно до норм п. 6 ч. 2 ст. 242 КПК України, слідчий або прокурор зобов'язані забезпечити проведення експертизи щодо визначення розміру матеріальних збитків, якщо потерпілий не може їх визначити та не надав документ, що підтверджує розмір такої шкоди, розміру шкоди немайнового характеру, шкоди довкіллю, заподіяного кримінальним правопорушенням ³.

У ст. 243 КПК України передбачено залучення експерта за дорученням сторони кримінального провадження у разі наявності підстав для проведення експертизи. Експерта може залучити слідчий суддя за клопотанням сторони захисту у випадках та порядку, передбачених ст. 244 цього Кодексу.

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (зі змін. та допов.)//*Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2013. № 9—10, 11—12, 13. Ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 25.06.2020).

² Там само.

³ Там само.

Сторона захисту має право самостійно залучати експертів на договірних засадах для проведення експертизи, зокрема обов'язкової¹.

У клопотанні слід зазначити: стислий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з яким подано клопотання; правову кваліфікацію кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність; виклад обставин, якими обґрунтовано доводи клопотання; експерта, якого необхідно залучити, або експертну установу, якій необхідно доручити проведення експертизи; вид експертного дослідження, що необхідно провести, і перелік запитань, які необхідно поставити експертові. До клопотання також додають: копії матеріалів, якими обґрунтовують доводи клопотання, і копії документів, що підтверджують неможливість самостійного залучення експерта стороною захисту².

Тобто процесуальними нормами для визначення фактичних обставин, що мають значення для кримінального провадження й підлягають доказуванню, передбачено рівність прав у залученні експерта як для сторони обвинувачення, так і для сторони захисту. У результаті на розгляд суду як доказ під час судового розгляду може бути представлено водночас два висновки, виконані різними експертами за дорученнями сторони обвинувачення та сторони захисту за тими самими або різними запитаннями. Зазначене забезпечує змагальність сторін, свободу в поданні ними суду своїх доказів і доведення перед судом їх переконливості, що регламентовано ст. 22 КПК України.

Незважаючи на викладене вище, проведення експертизи за дорученням сторони захисту відбувається доволі нечасто, а от слідчі, у міру виконання своїх обов'язків зі здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень, повинні розуміти вагому роль висновку експерта в розкритті злочинів у галузі будівництва.

Багато в чому якість проведеної судової експертизи залежить саме від слідчого. Передусім, слідчий, керуючись конкретними матеріалами провадження, має визначити види експертиз, які необхідно провести, та черговість їх проведення. Логічно, що в остаточному підсумку слідчі прагнуть отримати відповідь експерта щодо наявності порушення, виражену в грошовому вимірнику. Відомості про вартісний бік будь-яких господарських операцій містяться в документах бухгалтерського обліку, який є обов'язковим видом обліку підприємств і на якому ґрунтуються фінансова, податкова, статистична й решта видів звітності, що використовують грошовий вимірник³. Зі свого боку, документи бухгалтерського, податкового обліку та звітності є об'єктом дослідження судової економічної експертизи.

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України: ... URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 25.06.2020).

² Там само.

³ Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV (зі змін. та допов.)//*Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1999. № 40. Ст. 365. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14/ed20200402> (дата звернення: 25.06.2020).

Водночас на практиці проведення лише економічної експертизи може бути недостатньо для доведення наявності порушень з огляду на наведене далі. Проведення ревізійних дій (визначення експертами-економістами будь-яких економічних показників без попереднього проведення документальних перевірок фінансово-господарської діяльності суб'єктом контролю) не належить до завдань економічної експертизи ¹. Зокрема, це зумовлено тим, що експертові забороняється самостійно збирати матеріали, які підлягають дослідженню ². Тобто, якщо в первинних і зведених документах або регістрах бухгалтерського обліку наявна інформація про факти скоєння злочину, висновки про це має попередньо зробити відповідний суб'єкт контролю шляхом проведення документальної перевірки.

Якщо ж висновки про наявність порушення законодавства зроблено на підставі відомостей, відмінних від тих, що містяться в об'єктах дослідження експерта-економіста, то слід застосувати спеціальні знання з інших галузей.

У разі розслідування порушень законодавства під час проведення будівельно-ремонтних робіт (крім економічної) уповноважені особи можуть призначити такі експертизи:

- почеркознавчу — визначення підробки підписів у договорах (додатків до них), в актах виконаних робіт та інших документах, які складають під час здійснення робіт, у платіжних дорученнях і документах на оплату тощо;
- технічну експертизу реквізитів документів та друкарських форм — виявлення фактів і способів унесення змін до договорів (додатків до них) та первинних документів, а також ідентифікація печаток, штампів на них;
- будівельно-технічну — визначення відповідності якості будівельно-ремонтних робіт будівельним нормам, укладеним договорам і актам виконаних робіт, кількості та якості використаних будівельних матеріалів, а також визначення обсягів завищення виконаних робіт.

Вирішення поставлених перед експертом-економістом завдань іноді можливе в результаті проведення кількох послідовних експертиз, проте, як свідчить аналіз експертної практики, розслідування злочинів у галузі будівництва все частіше супроводжується призначенням комплексної будівельно-технічної й економічної експертизи.

Комплексною є експертиза, яку проводять із застосуванням спеціальних знань різних галузей науки, техніки або інших спеціальних знань

¹ Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: наказ Мін'юсту України від 08.10.1998 р. № 53/5 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98> (дата звернення: 25.06.2020).

² Там само.

(різних напрямів у межах однієї галузі знань) для розв'язання одного спільного (інтегрованого) завдання (питання). До проведення таких експертиз у разі потреби залучають як експертів експертних установ, так і фахівців установ та служб (підрозділів) інших центральних органів виконавчої влади або інших спеціалістів, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах¹.

У документі про призначення експертизи (залучення експерта) для проведення комплексної експертизи зазначають її назву й експертну (-і) установу (-и), експертам якої (-их) доручено її проведення, а в разі участі в її проведенні особи, яка не працює в експертній установі,— також її прізвище, ім'я та по батькові, освіту, спеціальність, місце роботи, місце реєстрації, інші дані. Якщо проведення комплексної експертизи доручено експертам кількох експертних установ, у документі про призначення експертизи (залучення експерта) зазначають, яка з них є провідною, тобто яка з них організовує проведення експертизи, зокрема координує роботу експертів і зв'язок з органом (особою), який (-а) призначив (-ла) експертизу (залучив (-ла) експерта).

Якщо проведення комплексної експертизи доручено співробітникам експертної установи й особі, яка не є працівником такої установи, провідною визначають експертну установу.

Документ про призначення експертизи (залучення експерта) для проведення комплексної експертизи надсилають до кожної з експертних установ-співвиконавців, а також особі, яка не є працівником експертної установи. Об'єкти дослідження й матеріали справи спрямовують провідній експертній установі.

Як справедливо зазначено в роботах М. Жолобецької та В. Колонюка², а також Г. Башкирова³, комплексну експертизу потрібно призначати тоді, коли вирішити поставлені питання неможливо в результаті проведення кількох послідовних експертиз, що не залежать одна від одної. Комплексною є експертиза, під час якої неможливо вирішити питання без одночасної участі фахівців у різних галузях знань і формулювання ними спільного висновку. Комплексну експертизу проводять не менше ніж двоє експертів різних галузей знань або різних напрямів у межах однієї галузі знань. У висновку ці експерти зазначають, які дослідження і в якому обсязі провів кожний експерт, які факти він визначив і яких висновків дійшов. Кожен експерт підписує ту частину висновку, яка містить опис здійснених ним досліджень, і несе за неї відповідальність. Під час призначення

¹ Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз ... та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98> (дата звернення: 25.06.2020).

² Жолобецька М. Б., Колонюк В. П. Зазнач. твір.

³ Башкиров Г. Б., Завдовьева И. Г., Баранов П. Ю. Указ. соч.

комплексної судової будівельно-технічної й економічної експертиз, на думку авторів, питання слід формулювати окремо для кожного спеціаліста — з метою персоніфікації їхніх висновків, а коли це неможливо, то максимально точно об'єднати проблему (проблеми) розв'язання спеціальних завдань шляхом докладання різних спеціальних знань експертів через поставлене (поставлені) питання. Висновки за спільними запитаннями підписують усі експерти, які брали участь у проведенні дослідження.

Для проведення якісного, повного й об'єктивного дослідження, результатом якого стане висновок експерта (як для первинних, так і для комплексних експертиз), вирішальними є два фактори:

- правильно та грамотно поставлені на вирішення експертів запитання, що найбільш повно й точно відображають його завдання і не спричиняють неоднозначних тлумачень;
- повнота та якість об'єктів дослідження, необхідних для проведення судової експертизи, зважаючи на поставлені запитання.

Запитання, які слідство ставить експертів для розв'язання, мають витікати із завдань. Основні завдання будівельно-технічної й економічної експертиз наведено в Науково-методичних рекомендаціях з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень¹.

В експертній практиці найпоширенішими завданнями будівельно-технічної експертизи, які ставлять перед експертами, є:

- визначення відповідності виконаних будівельних робіт і побудованих об'єктів нерухомого майна (будівель, споруд тощо) проектно-технічній документації та вимогам нормативно-правових актів у галузі будівництва;
- визначення відповідності виконаних будівельних робіт, окремих елементів об'єктів нерухомого майна, конструкцій, виробів і матеріалів проектно-технічній документації та вимогам нормативно-правових актів у галузі будівництва;
- визначення, перевірка обсягів та вартості виконаних будівельних робіт і складеної первинної звітної документації з будівництва та їх відповідність проектно-кошторисній документації, вимогам нормативно-правових актів у галузі будівництва.

Завдання ж, що ставлять перед експертами-економістами, повинні бути логічним продовженням будівельно-технічної частини комплексної експертизи й доповнювати її.

Наприклад, якщо на розв'язання будівельно-технічної експертизи поставлено питання щодо визначення відповідності виконаних будівельних робіт проектно-технічній документації, але не ставилося питання щодо

¹ Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз ... та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз ... URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98> (дата звернення: 25.06.2020).

відповідності обсягів фактично виконаних робіт обсягам і сумі, зазначеним в актах виконаних робіт, то експерт-економіст не матиме змоги визначити суму безпідставно перерахованих коштів через завищення обсягів виконаних робіт.

Спектр запитань, які може розв'язати комплексна будівельно-технічна й економічна експертиза, залежить від конкретної ситуації та є доволі широким, так само як і об'єкти дослідження, що необхідні для їх вирішення. Тому перед призначенням експертизи доцільно проконсультуватися з експертом, щоб забезпечити виконання дослідження, не заявляючи клопотань, і, як результат, швидше отримати висновок експерта.

З метою визначення слідством суми грошових коштів, які необґрунтовано (надлишково) перераховано підрядникові у зв'язку із завищенням обсягів виконаних будівельних робіт, необхідно призначити комплексну судову будівельно-технічну й економічну експертизу, на вирішення якої поставити такі запитання:

- у будівельній частині: «Чи відповідають фактично виконані обсяги робіт підрядником (*назва підрядника*) за договором (*№, дата*) за об'єктом (*найменування, адреса об'єкта*) обсягам робіт, зазначеним в актах приймання виконаних будівельних робіт ф. № КБ-2в? Якщо не відповідають, то якою є сума завищення?»;
- в економічній частині: «Чи підтверджується документально необґрунтоване перерахування замовником (*назва підприємства — замовника робіт*) підрядникові (*назва підрядної організації*) грошових коштів за договором (*№, дата*) за об'єктом (*найменування, адреса об'єкта*) унаслідок завищення обсягів виконаних робіт? Якщо так, то на яку суму?».

У межах проведення комплексної експертизи відповідь на це питання експерт-економіст має надати з урахуванням відповіді, наданої експертом-будівельником у частині завищення вартості виконаних робіт.

Об'єктом дослідження експерта-будівельника, крім договірної, будівельно-технічної та проектно-кошторисної документації, буде також сам об'єкт будівництва (реконструкції, ремонту), щодо якого проводять візуально-інструментарне обстеження зі складанням акта огляду.

Як зазначено вище, об'єктами дослідження експерта-економіста є документи бухгалтерського обліку та звітності в частині господарських операцій, що в них відображені.

Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», підставою для бухгалтерського обліку господарських операцій є первинні документи, які містять відомості про господарські операції. Первинні документи можуть бути складені у паперовій або в електронній формі й повинні мати такі обов'язкові реквізити: назву документа (форми); дату складання; назву підприємства, від імені якого складено документ; зміст та обсяг господарської операції, одиницю виміру господарської операції;

посади осіб, відповідальних за здійснення господарської операції і правильність її оформлення; особистий підпис або інші дані, що дають змогу ідентифікувати особу, яка брала участь у здійсненні господарської операції¹.

Згідно з п. 2.7 Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку, первинні документи слід складати на бланках типових і спеціалізованих форм, затверджених відповідним органом державної влади. Документування господарських операцій можна здійснювати з використанням виготовлених самостійно бланків, які повинні містити обов'язкові реквізити чи реквізити типових або спеціалізованих форм².

Відповідно до п. 6.4.2 ДСТУ Б Д.1.1-1:2013 Національного стандарту України «Правила визначення вартості будівництва», затвердженого наказом Міністерства регіонального будівництва та житлово-комунального господарства України від 05.07.2013 р. № 293, під час визначення вартості виконаних обсягів робіт і проведення взаєморозрахунків за виконані роботи за об'єктами будівництва, зведення яких здійснюється за рахунок державних коштів, застосовують примірні форми первинних облікових документів «Акт приймання виконаних будівельних робіт» (примірна форма № КБ-2в) і «Довідка про вартість виконаних будівельних робіт та витрати» (примірна форма № КБ-3), які наведено в додатках Т та У відповідно³.

Отже, акт приймання виконаних будівельних робіт форми № КБ-2в є первинним обліковим документом у будівництві, що узагальнює здійснені в процесі виконання робіт витрати, визначає загальну вартість виконаних обсягів будівельних робіт і є підставою для відображення у відповідних регістрах бухгалтерського обліку здійснених господарських операцій.

Відповідно до норм гл. 10 Порядку казначейського обслуговування місцевих бюджетів, органи Державної казначейської служби України здійснюють платежі на підставі платіжних доручень розпорядників бюджетних коштів та одержувачів бюджетних коштів у разі наявності в обліку відповідного бюджетного зобов'язання й бюджетного фінансового зобов'язання у межах залишків бюджетних коштів на рахунках розпорядників бюджетних коштів та одержувачів бюджетних коштів за відповідними кодами економічної класифікації видатків і класифікації кредитування⁴.

¹ Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: ... URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14/ed20200402> (дата звернення: 25.06.2020).

² Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку: затв. наказом Мінфіну України від 24.05.1995 р. № 88 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0168-95> (дата звернення: 25.06.2020).

³ ДСТУ Б Д.1.1-1:2013. Правила визначення вартості будівництва. Чинний від 01.01.2014 р. URL: https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2015/12/DSTU1.1-1_z_-Zm_nouy-1.pdf (дата звернення: 25.06.2020).

⁴ Порядок казначейського обслуговування місцевих бюджетів: затв. наказом Мінфіну України від 23.08.2012 р. № 938 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1569-12> (дата звернення: 25.06.2020).

Також згаданий Порядок передбачає надання розпорядникові (одержувачеві) бюджетних коштів під час здійснення видатків шляхом проведення платежів з його рахунків виписки з рахунка про здійсненні операції за результатами попереднього операційного дня з відміткою у вигляді відбитка штампа визначеного зразка та підписом казначая.

Відповідно оформлені платіжні доручення та виписки з рахунку є підтвердженням сплати грошових коштів бюджетною організацією — замовником будівельних робіт.

Отримання грошових коштів підрядником також можна визначити за випискою поточного рахунку підрядника ¹, на який перераховано кошти за укладеним договором.

У разі якщо сума перерахованих грошових коштів за будівельні (ремонтні) роботи за конкретним об'єктом, визначена за даними первинних документів, відповідатиме загальній сумі за актами приймання виконаних будівельних робіт форми № КБ-2в за цим об'єктом, а експерт-будівельник визначить завищення підрядником фактично виконаних обсягів робіт, то можна дійти висновку про необґрунтоване перерахування грошових коштів у сумі, що дорівнює вартості завищення робіт.

Висновки. Призначення комплексної судової будівельно-технічної й економічної експертизи є одним з найбільш достовірних і швидких процесуальних засобів з'ясування істини під час розслідування економічних злочинів у галузі будівництва.

Проте, це можливо лише у разі системного підходу слідчого до процесу формулювання питань, які ставлять для розв'язання експертам обох напрямів, і наявності всіх необхідних для проведення судової експертизи об'єктів дослідження.

References

- Bashkirov, G. B., Zavadova, I. G., Baranov, P. Iu. (2014). Osobennosti naznachenii i provedeniia sudebnykh kompleksnykh stroitelno-ekonomicheskikh ekspertiz po opredeleniiu stoimosti stroitelno-montazhnykh rabot. *Teoriia ta praktyka sudovoi ekspertyzy i kriminalistyky*. Vyp. 14. URL: https://www.hniise.gov.ua/user_files/File/sbornik/2014/PDF/59.pdf (data zvernennia: 25.06.2020) [in Russian].
- DSTU B D.1.1-1:2013. *Pravyly vyznachennia vartosti budivnytstva*. Chynnyi vid 01.01.2014 r. URL: https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2015/12/DSTU1.1-1_z_Zm_noyu-1.pdf (data zvernennia: 25.06.2020) [in Ukrainian].
- Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 13.04.2012 r. № 4651-VI (zi zmin. ta dopov.). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR)*. 2013. № 9—10, 11—12, 13. St. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (data zvernennia: 25.06.2020) [in Ukrainian].

¹ Положення про організацію бухгалтерського обліку, бухгалтерського контролю під час здійснення операційної діяльності в банках України: затв. постановою Правління НБУ від 04.07.2018 р. № 75. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0075500-18#n12> (дата звернення: 25.06.2020).

- Lysenko, A. M. (2008). Ekonomichni doslidzhennia operatsii, poviazanykh z vykonan-niam budivelnnykh robiz iz zaluchenniam biudzhetnykh koshtiv. *Teoriia ta prak-tyka sudovoi ekspertyzy i kriminalistyky*. Vyp. 8. URL: http://www.hniise.gov.ua/user_files/File/files/2008.pdf (data zvernennia: 25.06.2020) [in Ukrainian].
- Polozhennia pro dokumentalne zabezpechennia zapysiv u bukhhalterskomu obliku*: zatv. nakazom Minfinu Ukrainy vid 24.05.1995 r. № 88 (zi zmin. ta dopov.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0168-95> (data zvernennia: 25.06.2020) [in Ukrainian].
- Polozhennia pro orhanizatsiiu bukhhalterskoho obliku, bukhhalterskoho kontroliu pid chas zdiisnennia operatsiinoi diialnosti v bankakh Ukrainy*: zatv. postanovoiu Pravlinnia NBU vid 04.07.2018 r. № 75. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0075500-18#n12> (data zvernennia: 25.06.2020) [in Ukrainian].
- Poriadok kaznacheiskoho obsluhovuvannia mistsevykh biudzhetiv*: zatv. nakazom Minfinu Ukrainy vid 23.08.2012 r. № 938 (zi zmin. ta dopov.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1569-12> (data zvernennia: 25.06.2020) [in Ukrainian].
- Pro bukhhalterskyi oblik ta finansovu zvitnist v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 16.07.1999 r. № 996-XIV (zi zmin. ta dopov.). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR)*. 1999. № 40. St. 365. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14/ed20200402> (data zvernennia: 25.06.2020) [in Ukrainian].
- Pro zatverdzhennia Instruksii pro pryznachennia ta provedennia sudovykh ekspertyz ta ekspertnykh doslidzhen ta Naukovo-metodychnykh rekomendatsii z pytan pidhotovky ta pryznachennia sudovykh ekspertyz ta ekspertnykh doslidzhen*: nakaz Miniustu Ukrainy vid 08.10.1998 r. № 53/5 (zi zmin. ta dopov.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98> (data zvernennia: 25.06.2020) [in Ukrainian].
- Simakova-Yefremian, E. B. (2017). *Teoretyko-pravovi ta metodolohichni zasady kompleksnykh sudovo-ekspertnykh doslidzhen*: dys. d-ra yuryd. nauk. Kharkiv. URL: http://nauka.nlu.edu.ua/download/diss/Simakova/d_Simakova.pdf (data zvernennia: 25.06.2020) [in Ukrainian].
- Zapototskyi, A. (2017). Osoblyvosti pryznachennia sudovykh ekspertyz pid chas ustanovlennia obstavyn, yaki maiut znachennia v protsesi rozsliduvannia zlochyniv u sferi budivnytstva. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. Vyp. 6. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/6/40.pdf> (data zvernennia: 25.06.2020) [in Ukrainian].
- Zholobetska, M. B., Koloniuk, V. P. (2019). Kompleksna sudova budivelno-tekhnichna ta ekonomichna ekspertyza. *Kryminalistyka i sudova ekspertyza*. Vyp. 64. DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2019.64.61> (data zvernennia: 25.06.2020) [in Ukrainian].

Р. В. Рудевич

**ОСОБЕННОСТИ НАЗНАЧЕНИЯ
КОМПЛЕКСНЫХ СТРОИТЕЛЬНО-ТЕХНИЧЕСКИХ
И ЭКОНОМИЧЕСКИХ ЭКСПЕРТИЗ**

Растущее число преступлений в сфере строительства нуждается в разработке регламента действий, призванного обеспечить скорейшее их раскрытие.

Експертна практика свідчить, що найбільш розповсюдженим порушенням при виконанні будівельно-ремонтних робіт з залученням бюджетних коштів є завищення вартості виконаних будівельних робіт.

Розслідування складних механізмів скоєння злочинів у сфері будівництва неможливо без застосування спеціальних будівельно-технічних знань, а незаконне переказання бюджетних коштів неможливо встановити без спеціальних економічних знань.

Слід звернути увагу на комплексну судову будівельно-технічну та економічну експертизу як дійсний процесуальний інструмент встановлення істини при розслідуванні економічних злочинів у цій сфері.

В статті розглянуті особливості призначення судової економічної експертизи при розслідуванні злочинів у сфері будівництва. Описані існуючі проблеми та недоліки, виникаючі на практиці при призначенні комплексних будівельно-технічних та економічних експертиз. Приведено приклад найбільш поширеної задачі, виникаючої при розслідуванні економічних злочинів у сфері будівництва, та шлях її вирішення.

Ключові слова: комплексна експертиза, будівельно-технічна експертиза, економічна експертиза, спеціальні знання, об'єкти дослідження, питання для вирішення експертом.

R. Rudzevych

PECULIARITIES OF MULTIDISCIPLINARY FORENSIC STRUCTURAL ENGINEERING AND ECONOMIC EXAMINATIONS APPOINTMENT

A growing number of crimes in the field of construction necessitates the development of a certain course of actions aimed to ensure their speedy disclosure.

Forensic expert practice shows that the most common violation while conducting construction work involving budget funds is overvaluation of cost of carried out construction work.

Investigation of complex mechanisms of committing crimes in the construction field is impossible without the use of special construction and technical knowledge, and illegal transfer of budget funds cannot be established without special economic knowledge.

Attention should be drawn to multidisciplinary forensic structural engineering and economic examination, as an effective procedural instrument for seeking truth while investigating economic crimes in this area.

The article considers peculiarities of forensic economic examination appointment during investigation of crimes in the construction field. The

existing problems and shortcomings that arise in practice when assigning multidisciplinary forensic structural engineering and economic examination are outlined. An example of the most common task that arises while investigation of economic crimes in the field of construction and progress of its implementation are provided.

Keywords: multidisciplinary examination, forensic structural engineering, economic examination, special knowledge, objects of research, questions addressed to forensic expert.

Надійшла до редколегії 13.08.2020

Рудзевич Р. В. Особливості призначення комплексних будівельно-технічних та економічних експертиз. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики* : зб. наук. пр. / редкол.: О. М. Ключев, В. Ю. Шепітько та ін. Харків : Право, 2020. Вип. 22. С. 393—405. DOI: <https://doi.org/10.32353/khrife.2.2020.32>.